

OLIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA MUSTAQIL TA'LIMNING METODIK JIHATDAN FANLARDA TUTGAN ROLI

Zulxumor Mirzayeva,

Navoiy davlat pedagogika instituti doktoranti

zulxumormirzayeva@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada asosan mustaqil ta'limning turli davlatlarda turlicha nazariyalari haqida, shuningdek sharqdagi, g'arbdagi olimlarning bergan ta'riflari, tasniflari, o'rganish jarayonida mustaqil ta'limning tutgan roli, talabalarning qanday qilib mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirish haqidagi strategiyalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Mustaqil ta'lim, mustaqil o'rganuvchi, kompetensiya, internet, metodik, psixolog, kredit.

РОЛЬ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ВУЗЕ В НАУКАХ В МЕТОДОЛОГИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ

Зулхумор Мирзаева,

Докторант Навоийского государственного педагогического института

zulxumormirzayeva@gmail.com

Аннотация: Эта статья в основном посвящена различным теориям самостоятельного обучения в разных странах, а также определениям и классификациям, данным учеными Востока и Запада, роли самостоятельного обучения в процессе обучения, способам развития навыков самостоятельного обучения учащихся. изложил.

Ключевые слова: Самостоятельное обучение, самостоятельный обучающийся, компетентность, Интернет, методика, психолог, кредит.

THE ROLE OF INDEPENDENT STUDY IN THE METHODOLOGICAL ASPECTS IN DIFFERENT SUBJECTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Zulkhumor Mirzayeva,

PhD student of Navoi State Pedagogical Institute.

zulxumormirzayeva@gmail.com

Abstract: This article is mainly about different theories of independent education in different countries, as well as definitions and classifications given by scientists in the East and West, the role of independent education in the learning process, how to develop independent education skills of students strategies are outlined.

Key words: Independent education, independent learner, competence, Internet, methodology, psychologist, credit.

Kirish

Hozirgi rivojlangan jamiyatda ta'limga, tarbiyaga, pedagogik, metodik, psixologik jixatdan atroflicha e'tibor berilib, kredit modul tizmi o'qitilishida ayniqsa, mustaqil ta'limni rivojlantirish orqali kerakli bilim va ko'nikmani o'zlashtirish maqsad qilib qo'yilgan. Yosh kadrlarni mutaxassis sifatida tayyorlashda Oliy ta'limda pedagogik psixologik, tilni rivojlantirishdagi fanlarni chuqur o'rganibgina qolmay darslardan tashqari tashkil qilinadigan mustaqil ta'limni ahamiyati ham katta hisoblanadi.

Ma'lumki, ta'lim turlarining har birida mustaqil ta'limning roli katta ekanligi belgilab o'tilgan va asosan mustaqil ta'limga masofaviy o'qitish ya'ni online o'qitish jarayonida asosan ehtiyoj seziladi. Jahon mamalakatlaridagi o'quv jarayoniga nazar soladigan bo'lsak, Amerikada ilk bor masofaviy ta'limdan foydalanish haqida nazariya kerakligi va u nazariyani ishab chiqish shartligi zaruratga aylangan. 1840 – yillarda masofaviy ta'lim shakllari mavjud bo'lib, lekin 1870- yilgacha masofaviy ta'lim nazariyasiga bo'lgan ehtiyoj ortib bordi.

Adabiyotlar tahlili

Michael Moore (1994) masofaviy ta'lim nazariyasini mustaqil ta'lim nazariyasi deb o'zining fikrlarini aytgan. Uning o'rgangan bilim va tajribasiga asosan 2 elementga e'tibor qaratgan.

1. talabaning avtonomiyasi
2. talabalar bilan o'qituvchining muloqoti.

Birinchi nazariyasi muloqot hisoblanib, bunda qaysidir berilgan topshiriq dasturida talaba o'qituvchi bilan o'rganishi, ya'ni dialog asosiy o'rinda bo'ladi. Boshqa dasturda esa talabaning o'ziga mo'ljallangan topshiriq individual tuzilgan topshiriqdir va barchasi talabaning tanlovi, xoxishi asosida tanlangan maqsadga asosan mustaqil erishiladi.

Ikkinchi nazariyada Michael Moore talaba avtonomiyasiga e'tibor qaratgan. Bu nazariyada ko'proq an'anaviy, yuzma yuz o'qishda har bir qarorni, darslar rejasini, tanlovini o'qituvchi o'quvchi uchun hal qiladi deb kiritgan. Bunda o'qituvchining roli aktiv va talaba passiv holatida bo'lishini tushuntirib o'tgan.

Masofaviy ta'limda esa talaba ko'proq o'zi qarorlarni hal qiladi. Ya'ni o'qituvchiga unchalik bog'liq bo'lib qolmaydi. Lekin yoshi katta talabalarda bu usulda ishlash bir oz qiyinchilik keltirishi mumkin va ta'lim maqsadlarini shakllantirish, ma'lumotlar bazalarini aniqlashda o'qituvchilaridan yordam olishlari kerakligini ta'kidlab o'tgan.

Mustaqil o'rganish masofaviy ta'limga aloqador bo'lgani sababli Yevropada ko'p olimlar masofaviy ta'lim haqida turli xil fikrlar bildirishgan. Masalan Holmberg masofaviy ta'limni sinov va xatolikarga yondashilgan deb nazariy asosini zaif deb ta'rif bergan. Ba'zi olimlar masofaviy ta'limni an'anaviy ta'limdan og'ish demakdir deb o'ylaganlar. Holmberg masofaviy ta'limni o'ziga xos ta'lim shakli degan bo'lsa, Keegan (1986) masofaviy ta'lim an'anaviy ta'limga parallel va uni to'ldiruvchi alohida ta'lim sohasi degan xulosani aytgan. Shale (1988) esa o'qituvchi va o'quvchining yuzma yuz uchrashishi mumkin bo'lgan ta'lim jarayonini tashkil etuvchi barcha narsalar, o'qituvchi va talaba yuzma yuz ko'rishmasa ham ta'lim jarayonini tashkil qila oladi degan fikrni bildirgan.

Mustaqil o'rganish masofaviy ta'limga aloqador bo'lgani sababli Yevropada ko'p olimlar masofaviy ta'lim haqida turli xil fikrlar bildirishgan. Masalan Holmberg masofaviy ta'limni sinov va xatolikarga yondashilgan deb nazariy asosini zaif deb ta'rif bergan. Ba'zi olimlar masofaviy ta'limni an'anaviy ta'limdan og'ish demakdir deb o'ylaganlar. Holmberg masofaviy ta'limni o'ziga xos ta'lim shakli degan bo'lsa, Keegan (1986) masofaviy ta'lim an'anaviy ta'limga parallel va uni to'ldiruvchi alohida ta'lim sohasi degan xulosani aytgan. Shale (1988) esa o'qituvchi va o'quvchining yuzma yuz uchrashishi mumkin bo'lgan ta'lim jarayonini tashkil etuvchi barcha narsalar, o'qituvchi va talaba yuzma yuz ko'rishmasa ham ta'lim jarayonini tashkil qila oladi degan fikrni bildirgan.

Bizga ma'lumki mustaqil ta'limni o'quv jarayonida tashkil etishda 2 xil usulda amalga oshirish mumkin.

1. Audiotoriyada bajariladigan mustaqil ta'lim;
2. Audiotoriyadan tashqari bajariladigan mustaqil ta'lim;

Bu soha bo'yicha xorijlik mutaxassis olimlardan dastlab Michael Moore, Holmberg, Keegan, Z.Dorniy, V.Litvud, R.Oxford, P.Benson va P.Voller larning ilmiy izlanishlarida mustaqil ta'lim zarurligi, muammolari ochib berilgan. O'zbek olimlari ham mustaqil ta'limni til o'rganishagi o'rni, metodik asoslar yordamida N.A.Muslimov, O.A.Qo'ysinov, I.X.Iminaxunava, SH.A.Yusupov, D.S Sarimsakovalar ilmiy ishlar olib borishgan.

I.X.Iminaxunava izlanishlarida mustaqil ta'lim tushunchasini xorijiy pedagogik adabiyotlarda turlicha talqin etiladi: AQShda «mustaqil ta'lim» (independent work); fransuz va ingliz tilidagi adabiyotlarda «individual ishlash» (self- study, individual work); Germaniyada «bilvosita o'qitish» iborasi; Avstriya va Shveytsariyada «sekin ishlash» atamasi mustaqil ishlash vaqtida hukm suradigan jimlik va yakka mustaqil ishlash mazmunini ifodalaydi deb ta'riflarni bayon qildi. Bundan ko'rinib turibdiki barcha ta'lim tizimida mustaqil ta'limning o'rni, bajarilish holatlari bir xildir.

Tahlillar va natijalar

Mustaqil ta'lim kompetensiyasi talabaga o'qituvchi yoki talaba ta'lim olayotgan muassasasi tomonidan mustaqil ta'lim olishi uchun yaratilgan individual o'quv faoliyati jarayoni sifatida izohlanishi mumkin. Shuningdek O.Qo'ysinovning fikricha, mustaqil ish – talaba o'z xohishi va istagiga ko'ra, mustaqil ishlash davomida amalga oshiriladi. Mustaqil ish – bu o'quv muassasalaridan tashqarida egallanadigan ta'limot, u o'z xohishi bo'yicha ishlash davomida amalga oshiriladi. Oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida mustaqil ishini tashkil etishni takomillashtirishda ajratilgan o'quv soatlarining 40% gacha mustaqil soatlar ajratilgan, hozirda esa bu ko'rsatgich 70%ni tashkil etadi. A.J.Janabergenova ta'rifiga ko'ra, “Mustaqil ish – o'qituvchi yordamisiz maktabdan tashqari jarayonda bilimlarni egallash” hisoblanadi. Bizning fikrimizcha, mustaqil ish ta'lim muassasasi tomonidan tizimlashtirilgan, o'qituvchi tomonidan nazorat qilinadigan, talaba tomonidan bajariladigan mustaqil faoliyatdir.

Hozirgi ta'lim tizimida oliy ta'lim muassasalarida kredit-modul tizimida talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etishda va uni nazorat qilish bo'yicha

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31- dekabrda "Oliy ta'lim muassasalarida talim jarayonini tashkil etish bilan bog'liq tizimni takomillashtirish to'g'risidagi qarori hamda "Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi buyruq asosida yo'riqnoma ishlab chiqildi. Ushbu yo'riqnomaga asoslangan holda mustaqil ta'limning vazifalari quyidagicha belgilab berildi:

- kerakli malumotlarni izlab topoish, bilim olish uni mustahkamlashning qulay usullari va vositalarini aniqlash;
- axborot manbalari va manzillaridan samarali foydalanish;
- an'anaviy o'quv va ilmiy adabiyotlar va ma'lumotlar bilan ishlash;
- yangi bilimlarni mustaqil tarzda o'zlashtirish ko'nikmalariga ega bo'lish;
- internet tarmog'idan maqsadli foydalanish berilgan topshiriqlarning ratsional yechimini belgilash;
- ma'lumotlar bazasini tahlil qilish;
- ish natijalarini ekspertizaga tayyorlash va expert xulosasi asosida qayta ishlash;
- topshiriqlarni bajarishda tizimli va ijodiy yondashish;
- ishlab chiqilgan yechim, loyiha g'oyani asoslash va mutaxassislar jamoasida himoya qilish;

Xulosa

Kuzatuvlar natijasida, ko'plab ilmiy ishlar o'rganganligi asosida mustaqil ta'lim – talabalar uchun professorlar tomonidan mustaqil o'zlashtirilishi kerak bo'ladigan bilimlar yig'indisidir, bunday holatda mustaqil ish uchun ba'zan o'qituvchi kerakli adabiyotlarni o'qib, o'rganish uchun taqdim qiladi, ba'zan esa faqat yo'l yo'riq ko'rsatiladi talabalar o'zlari kerakli materiallarni izlab topib, mustaqil o'qib o'zlashtirishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "Supporting the development of autonomous learning skills in reading and writing in an independent language learning centre". Studies in Self-Access Learning Journal. 2016

2. Phil Benson (2000) "Autonomy as a learners' and teachers' right", in *Learner Autonomy, Teacher Autonomy: Future Directions*, London: Longmans
3. Voller, P. 1997. Does the teacher have a role in autonomous learning? In P. Benson and P. Voller (Eds.), *Autonomy and independence in language learning*. (pp. 98-113). London: Longman.
4. Littlewood, W. (1997). Self-access work and curriculum ideologies. In P. Benson and P. Voller 11. (Eds.), *Autonomy and independence in language learning*. (pp. 181-191). London: Longman.
5. Benson, P. and Voller, P. (1997). *Autonomy and independence in language learning*. New York: Longman. 56
6. Benson, P. (2001). *Teaching and researching autonomy in language learning*. London: Longman.
7. Qo'ysinov O.A. Kasb ta'limi yo'nalishi bakalavr o'qituvchilarini tayyorlashda mustaqil ta'limning ilmiy metodik asoslari.//Ped. fan. nom. dis. avtoreferati – Toshkent: 2008.
8. Janabergenova A.J. "Axborotlashgan ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ishini tashkil etish metodikasini takomillashtirish"/ Avtoref.ped.fan.bo'yicha falsafa doktori. –2021
9. https://en.wikipedia.org/wiki/External_degree
10. <https://elib.buxdu.uz/index.php/pages/referatlar-mustaqil-ish-kurs-ishi/item/13915-masofaviy-ta-lim>